

Buda: Poljska

ZASTITA MOB-ova ZBIRKI U SLUCAJU RATA I ELEMENTARNIM NEPOGODA

Zastita i ševanje masejskih zbirki je naš stalni posao i jedan od glavnih naših zadatka. Inak je tako ne možemo poreći da nas je uvek i u cjelini situacija nastala okupacijom Čehoslovačke i općim političkim zbivanjima poslije te okupacije u svijetu, ostala manje više nesprema što se tiče zaštite i očuvanja masejskog materijala kako kulturnohistorijskih zbirki tako i zbirki MOB-ova. Možda je to zato, jer kao da se do danas smatrale da je zaštita i očuvanje zbirki u mira jedna, a u slučaju rata sasvim druga i tuđa stvar. Izgleda danas po svemu, da se u veći očuvanja MOB-ova zbirki te imaginarnu razliku zaštite i očuvanja u vrijeme mira odnosno rata i slučajeva rata i eventualnih ratnih razaranja smanjila do te mjere da je praktički više i nema. Borisci, koji su utjecali, da se ta razlika u zaštiti i očuvanja u vrijeme mira odnosno rata i slučajeva elementarnih nepogoda smanjila jeste u sve većem i jasnijem povijesnom značaju tih materijala za dokazivanje i prikazivanje esencijalnog društveno-političkog i ekonomskog razvoja naših naroda, što smo među ostalim čuli i vidjeli proteklih dana prilikom proslave 25. godišnjice Dragog sazajdanja AVNOJ-ova.

Vjerujem, da neću pretjerati ako kažem i ustvrdim, da značaj materijala o borbi za slobodu i izgradnju socijalističkog društva postaje iz godine u godinu sve vidljiviji i u općesvjetskim razmjerima, jer pobuđuje sve više interes kao osnov odnosno baza na kojoj se razvija jedan novi oblik socijalističkog društvenog uređanja - samcupravno socijalističko društvo.

Ratna opasnost nije samo ta koja može trenutno ugroziti i uništiti naše zbirke. Potresi, požari, poplave i slične elementarne nepogode mogu također, kao što smo te zadnjih godina imali prilike vidjeti, nanijeti neprocjenjive štete kulturnom blagu koje se nalazi u našim ustanovama. I ovaj moment gubili smo iz vida u redu sa našim zbirkama. Samo usput bih napomenio još

neke faktore koji suprotno od navedenih trenutnih konstantno prijetu i ugrožavaju našu zbirku, a ti su neistraženo rukovanje muzejskim materijalom, nepostojanje u mnogim ustanovama propisnih i odgovarajućih mjesta za nakladištavanje, te vječne nesamjerenje finansijskih sredstava za stručno muzejsko organiziranje konzervatorskih zahvata na muzejskim materijalima. Te neke konstantne faktore nabrojio sam samo spomena radi, jer se oni postupno i postupno nagije umištili više materijala nego bi ih možda uništio rat ili elementarna nepogoda tj. faktori o kojima sada najviše govorimo.

Iako se u nekoliko navrata aktivno radilo na izradi i razradi planova što treba učiniti u slučaju ratne opasnosti, ti planovi kako po svemu izgleda zastarjivali su iz dana u dan, kako po postavljenoj programu zaštite i očuvanja tj. onima što bi trebalo u datom momentu učiniti, tako i po konceptivnoj načine obrane odnosno novih vojno tehničkih uslova u vođenju ratova. Mislim dakle da možemo danas utvrditi da se svi ti planovi zastarjeli, neki više a neki manje, ali umetno toga oni bi nekim vidovima zaštite i mogućih načina očuvanja mogli biti neke "nerazvijenije" prilikom sadašnjeg sistematiznog, sveobuhvatnog i detaljnog, možda se čak radi i stručnog posla oko izrade novih planova zaštite i očuvanja muzejskog materijala u slučaju rata, ratnih razaranja, odnosno svenarodne obrane u slučaju napada a bilo koje strane na našu zemlju. Samo letimičnim pregledom starih planova, gdje oni postoje, uočiti ćemo odmah nekoliko osnovnih izmjena odnosno razlika od tada do danas. Iako su ove razlike odmah uočljive, smatram da ih ovdje treba bar djelimično spomenuti, jer neke promjene znače jedan potpuno novi kvalitet u izradi plana obrane, koji je toliko važan i precizan da ga se danas treba naglasiti kada se govori o zaštiti.

1. Konceptivna svenarodna obrana danas je prihvaćena kao jedino moguća u našim društveno-političkim uslovima i mogućnostima vođenja vanblokoveke politike odnosno koegzistencije. Te koncepcije traži a ne samo dozvoljava, da u mnoge dijelove nakadašnjih vojnih tajni uđe i sa njima se upozna svaki član društveno-političke zajednice odnosno radne organizacije. Prema tome, tajna ostaje danas samo ono što je stvarno tajna, a to su opći planovi zaštite cijele ustanove, konkretna mjesta i skloništa za značajan materijal, ali ne radi ni prigovori i sl.

Ova koncepcija uspješno uzete nagira da sada česte upotrebljavan u ovim poslovima pojma razvidina u ovom klasičnom smislu odnosa fronte i pozadine. U prijašnjim planovima skora se uvijek spominjale evakuacija, što sada više ne bi dolazilo kao osnov obrane i zaštite i njen najznačajniji faktor.

Ova nova koncepcija daje još niz mogućnosti koje usrokuju promjene u načinima zaštite i očuvanja stanovništva i materijalnih dobara nacije. Neke od tih promjena spomenute su već u predavanjima ili diskusijama. Ja bih sada samo malo skrenuo pažnju na one nove stavove, koji su u današnjoj situaciji jako važni i koji su prema mojem mišljenju izmjena kvaliteta prema prijašnjim stavovima u obrani. Novi stavovi o obrani, u ovoj koncepciji, izvršiti će pozitivan utjecaj na razvoj svijesti ljudi o potrebi obrane, jer ti stavovi podstiču vođenje stalne brige o onome od čega se živi. U tvornicama je to briga za svoju tvornicu, za njen normalan rad u ratu, u trgovinama za normalno poslovanje, i zdravstva briga za pomoć onesređenima, a u našim ustanovama to je briga za materijal koji nam je povjeren za očuvanje, obradu i zaštitu. Svesnanje o tome, da mi sami trebamo izraditi planove očuvanja i zaštite, jednom riječju čuvati naše kulturno-historijske blage, u mnogome pomoći i pomoći će da se lakše nego prije načine planovi, odnosno ako su već načinjeni, da će se oni neprestano nadopunjavati, ispravljati i dotjeravati, tj. ukladivati sa općim društvenim i tehničkim razvoje.

2. Izgleda materijala za zaštitu. Od izrade starih planova do danas u mnogome su se izmijenili materijali, kemijske i tehničke sredstva za zaštitu svih pa tako i vazdušnih materijala. Danas je mnogo sigurnije da će se očuvati zakopani materijal u zemlji ili privremeno spremljen u nepodesne ali sigurne prostori-je ili okloništa nego prije 5 - 8 godina. Te kvalitetae promjena materijala za zaštitu treba pratiti i na pokušajima proučavati, te ih primjenjivati u sadašnjim izradama planova zaštite i budućim izmjenama.

3. Kratikla vrijeme, ušlim godine, također će utjecati vrlo pozitivno, na izmjena koje treba učiniti u prijašnjim planovima o zaštiti. Poznata je činjenica, koja dokako ima izuzetaka, da ocjenu povijesne vrijednosti nekog dooadaja, odnosno u

našem slučaju nekog predmeta, fotografije, dokumenta i sl. iz zbirki NOB-e, dobro je gledati iz dalje perspektive odnosno iz veće vremenske udaljenosti. Prema tome, može se sa sigurnošću pretpostaviti da one što je u prethodnim planovima rešeno i bilo važno danas se potvrđuje kao manje važno i obratno. Ta veća mogućnost valoriziranja događaja, odnosno muzejskih materijala u mnogome može pomoći, da se zbog, kako pretpostavljamo, manjeg obima materijala isti može mnogo bolje saštiti i lakše očuvati.

Osim spomenutih planova zaštite u slučaju rata, do danas se nije ingleda po svemu posvećivala pažnja ili radilo na planovima očuvanja i zaštite muzejskog materijala u slučaju elementarnih nepogoda. Prijedlog novog zakona o narodnoj obrani u neku ruku objedinjava oba ova momenta, te pri izradi novih planova neće kako se pretpostavlja biti izostavljena zaštita od elementarnih nepogoda. Time će se popuniti još jedna opasna praznina u našim nastojanjima da sačuvamo kulturno blago, koja je do danas ugrožavala naše muzejske zbirke.

Prijedlog novog zakona o narodnoj obrani koji je još na diskusiji u saveznim organima (šakle još nije usvojen) predviđa među ostalim i neke nove stavove o narodnoj obrani usko povezane sa razvojem našeg društveno-političkog sistema, te razvojem i načinima vojno-odbrambenih planova. Nas ovdje, jer su predviđena tema i pokrenuta diskusija, zanimaju uglavnom opći i neki konkretni stavovi o narodnoj obrani predviđeni u prijedlogu koji se odnose na zaštitu muzejskog materijala u slučaju rata. Dobio sam izveđe nekih odredaba iz toga prijedloga zakona i mislim da u vazi teme-tika koja se ovdje do danas raspravljala treba pročitati i presle-dati nekoliko članova tog zakona. Najviše zbog toga, da se potvr-di i što bolje provede u praksi sve ono što je ovdje rečeno o za-štiti i očuvanju kulturno-historijskih materijala u slučaju ratne opasnosti odnosno elementarnih nepogoda.

U stavu 3. člana 4. prijedloga zakona govori se "da društve-no-političke zajednice, radne i druge organizacije vrše u miru kao svoju redovnu djelatnost pripreme za opću narodna obrana i poduzimaju potrebne mjere za život i rad u ratnim uslovima".

Član 6. govori o tome da pripreme zaštite i spasavanja kako stanovništva tako i materijalnih dobara u slučaju rata organiziraju same radne organizacije.

U pravima i dužnostima republika i autonomnih pokrajina predviđa se među ostalim (Čl. 54.st.4) da one "organiziraju i sprovedu sklapanje istorijskih, umjetničkih i kulturnih vrijednosti i državna arhiva".

U glavi IV prijedloga novog zakona koji govori o pravima i dužnostima radnih i drugih organizacije konstatiraju se novi društveno-politički odnosi samoupravljačkog društva, koji su također naglašeni u nekoliko prije spomenutih članova. Dalje se razrađuju detaljno prava i dužnosti radne organizacije u oblasti narodne obrane, te će sam po usvajanju zakona ti članovi iz ove glave biti osnova za izradu naših planova obrane. Zbog toga, kao i zbog eventualnih izmjena misli u diskusiji o odredbama tih članova treba ih ovdje pročitati odnosno komentirati.

Član 61. govori o tome da radne organizacije imaju pravo i dužnost da sudjeluju u obrani zemlje, da vrše odgovarajuće pripreme u oblasti narodne obrane i izvršavaju obaveze i dužnosti prema narodnoj obrani. Radne organizacije dužne su, predviđa član 62., upoznati nadležne organe društveno-političkih zajednica sa planovima i programima svoga razvoja, one su dalje dužne osigurati čuvanje i zaštitu podataka proglašeni tajnama. U svojim statutima radne organizacije su dužne utvrditi djelokrug organa upravljanja (u vezi svog zadatka), kao i propisati posebne dužnosti članova radne zajednice u vezi sa pripremanjem za narodnu obranu i u slučaju rata.

Član 65. govori o izrađivanju planova za obranu; ratnog i razvojnog plana te uskladjivanje tih planova sa općinskim planom za obranu. Organ općine zadužen za narodnu obranu može, ako smatra da plan radne organizacije nije u skladu sa općinskim planom za obranu, predložiti općinskoj skupštini da ona utvrdi obavezu i sadržaj radne organizacije.

Pored spomenutih sadržaja iz člana 65., član 68. predviđa da su radne organizacije u oblasti društvenih službi (zdravstvo, specijalna zaštita, informacije, obrazovanje) dužne uskladiti svoja

organizaciju reda u slučaju rata sa principima ratnih doktrina. U stavu 4. toga člana predviđa se da redne organizacije u oblasti nauke i kulture "provedu zaštitu predmeta od posebne naučne, umjetničke i istorijske vrijednosti".

I na kraju prijedloga ovog zakona u člavi XI predviđa se da redne i druge organizacije i državni organi su dužni svojim općim aktom propisati koje se vrste podataka iz njihovog djelokruga reda od interesa za narodnu obranu smatraju tajnom i odrediti mjere i postupak za njihovu zaštitu.

IZRADA PLANOVA ZAŠTITE

Već prije je bilo spomenuto da je u svakoj rednoj organizaciji potrebno izraditi ratni i razvojni plan. Da bi nam bilo jasnije što se sa sada podrazumijeva i predviđa pod pojmovima ratni i razvojni plan, mislim da je najbolje citirati cijeli 65. član koji u prijedlogu glasi:

"Redne organizacije u vezi sa pripremama u oblasti narodne obrane izrađuju svoje planove za obranu i to:

1. Planove organizacije reda, proizvodnje i usluga (ratni plan) i u vezi s tim obezbjeđuju proizvodnju i tehnička dokumentaciju i potrebna sredstva i predmete reda i stručno osposobljavaju svoje kadrove za rad u ratu.

2. Planove obrane i zaštite svog ljudstva i sredstava (razvojni plan) i u vezi s tim obrazuju, spremaju i obezbjeđuju svoje jedinice teritorijalne obrane i civilne zaštite i obezbjeđuju potrebna sredstva i poduzimaju druge mjere za zaštitu i spasavanje od ratnih dejstva.

Redne organizacije dužne su da svoje planove za obranu usklade sa općinskim planom za obranu."

Kako iz citiranog člana vidimo, a to se već nagije provodi ili je provedeno u praksi reda sa dva plana. Jedan tako svani ratni koji osigurava rad ustanove (u članu navedene proizvodnje) u ratnim prilikama i drugi plan zvan kratak razvojni koji sadrži sve vidove priprema za zaštitu kako od ratne opasnosti ili od elementarnih nepogoda ljudstva tako i materijalnih dobara.

Izrada razvojnog plana.

Kako će razvojni plan obuhvatiti priprema za obranu i zaštitu ljudstva i materijala, obuka jedinica civilne zaštite, te poduzimanje mjera zaštite i spasavanja, treba na prilikom izrade posvetiti naročitu pažnju, jer od solidno načinjenog toga plana sigurno bi zavisili svi uspjesi koje bi postigli u slučaju opasnosti.

Prvo je potrebno osnovati štab ustanove za zaštitu u svakoj radnoj organizaciji. U taj štab morao bi ući direktor radne organizacije kao rukovodilac štaba, jer je on neposredni starješina ustanove i najbolje upoznat sa organizacijom strukturom i radom ustanove. Rukovodilac štaba jedini je osim toga upoznat sa tajnom koja se odnosi na mjesto uskladištenja materijala i sa svim poslovima oko izrade planova za cijelu ustanovu. Rukovodilac štaba mora imati zamjenika koji može biti neposredni izvršilac priprema, a upoznat je sa episkovinom materijala predviđenim za evakuaciju, putem kojim će se evakuirati, mjestom i sl.

Rukovodilac štaba načiniti će poslije obavljenih dogovora i poslova provođenja razvojnog plana, potažetnik u kome će biti navedeni svi poslovi, i tako ih treba da radi. U tome potažetniku će se dakle kronološki upisati svi poslovi od obavješćavanja pa do otpreme sanduka, ako je predviđena evakuacija materijala. Može bi bilo dobro da se nekolicina ljudi iz štaba upozna sa mjestom gdje će biti zaključen taj potažetnik, jer se može dogoditi da u danom momentu ne stigne iz bilo kojih razloga a ustanovu rukovodilac štaba, pa bi tada bez potažetnika bilo vrlo teško rasporediti poslove iako svatko zna svoju dužnost, te bi sav posao oko pripreme mogao biti uslođen.

U štabu mogu biti još dva tri člana radne organizacije što se određuje prema veličini ustanove, odnosno prema količini poslova koje treba obaviti prema razvojnem planu. U okviru članova štaba mogu doći samo oni koji ne podliježu direktno vojnoj obavezni ili ako takovih nema onda treba tretirati sa potrebne kadrova izmjene radnih rasporeda.

Štab će na svojim sastancima predviđjeti osnovne elemente za zaštitu i održanje ljudstva i materijala, te prediskutirati i globalno predviđjeti sve značajne masovske materijale koje treba zaštititi, te mjere zaštite toga materijala. Osnov za ovu

diskusija u Štabu i određivanje poslova biti će kako "Konvencija za zaštita kulturnih dobara u slučaju oružanih sukoba" tako i sva uputstva dobivena osim ili pisano od strane onih organa vlasti koji se konstantno bave tom problematikom. Štab će dakle među ostalim pojedinačno ili čak globalno odrediti prema značaju materijala koji spadaju u grupe A, B, C i sl., odnosno raspraviti načine zaštite grupa muzejskih predmeta prema materijala od kojega su načinjeni (papir, fotografija, željezo, koža, tkanina i sl.).

Israda popisa materijala kojega treba zaštititi u pravilu mogu raditi uz članove Štaba neposredni rukovodioci muzejskim materijalom i zbirkama, jer su oni najbolje upoznati sa povijesnim značenjem i vrijednošću odnosno valorizacijom.

Štab će, pošto stalno svidi u količinu i kvalitet materijala kojeg treba zaštititi, odrediti mjere zaštite. Kao mjere zaštite mogu se predviđjeti: sklanjanje u vlastita skloništa, sklanjanje na sigurno mjesto u krugu ustanove, odnosno u obližnjim zgradama, te evakuacija materijala iz ugroženih gradova i područja u manje ugrožena područja i krajeve koji pružaju povoljnije uslove zaštite. U zavisnosti od mjera zaštite treba tačno predviđjeti ljestvo koje će u danom momentu pripremiti zaštite. Uz zamjenika rukovodioca Štaba na tim poslovima trebaju raditi oni ljudi koji su fizički sposobni izvršiti napore zaštite u određenom roku, a taj će biti vjerovatno kratak. Jasno je, da će se prema mogućnostima predviđjeti oni ljudi koji su najbliže sa stanom ustanovi, te da će ih se pojedinačno i skupno upoznati što trebaju raditi na opći znak za početak priprema.

Štab će dalje osigurati prema količini i kvaliteti materijala koji podliježe zaštiti svu potrebnu opremljenost za čuvanje materijala u vlastitim skloništa, a slučajima van zgrada, odnosno predviđjeti prevozne sredstvo određene veličine za evakuiranje materijala. U slučaju evakuacije predviđjeti će se da zamjenik rukovodioca Štaba i još jedan član evakuiraju zajedno sa materijalom u određeno mjesto za evakuaciju.

Mislim da sam ukratko da sada spomenao sva osnovna odnosno opće poslove koje treba provesti u svakoj ustanovi i na temelju njih izraditi razvojni plan.

Konkretni poslovi, tj. poslovi ako zaštite materijala kompliciraju se zbog raznorodnosti materijala koji treba zaštititi, prema količini materijala, valorizaciji povijesnog značaja kao i zbog toga jer ovisi od uslova i načina rada, te vođenja evidencije, sređenosti kao i karaktera same pojedinice ustanove.

Nije ovdje mogaće ulaziti u pojedinačne konkretne slučajeve i primjere koji će nam komplicirati posao u pojedinim ustanovama ne iz navedenih općih i nekih konkretnih primjera koji će se u daljem islaganju spomenuti biti će nam vidljivo kako bi u sličnim ustanovama valjelo postupiti.

Spomenuta "Konvencija" predviđa vraćanje značajnih umjetničkih i povijesnih materijala, ali šta se može učiniti ako je materijal uništen. Agresori ili sa istoka ili sa zapada - negiraju, već prema tome kako i koliko kome odgovara, borba naših naroda za slobodni razvitak. Da bi se spriječilo uništenje značajnog materijala važno je poduzeti mjere zaštite i očuvanja sa sve kulturno blago koje se nalazi u muzejским ustanovama.

Opća gledišta jesu, da od muzejских ustanova jedino muzeji narodne revolucije i SOR-ve zbirke u kompleksum muzejima u svojim razvojnim planovima predviđu evakuaciju značajnih povijesnih materijala. Ostale ustanove izvršiti će pripreme zaštite uglavnom u svojim prostorijama, odnosno krugu svojih ustanova, a evakuacija same će doći u obzir u nekim slučajevima.

U prijedlogu novog zakona o narodnoj obrani spominje se i evakuacija. Taj član glasi:

"U ratu i u slučaju neposredne ratne opasnosti obavezi evakuacije podliježu građani, državni organi i redne i druge organizacije. Građani, državni organi, redne i druge organizacije i materijalna dobra mogu biti evakuisani iz gradova i ugroženih područja u manje ugrožena područja i područja koja pružaju povoljnije uslove zaštite."

Kako postupiti šakle u pripremanju? Prije toga da samo pogledamo kako nam je upis razvrstan materijal u SOR-ve muzeje i zbirke. Svaka zbirka odnosno naša ustanova uglavnom posjeduje je slijedeća grupe materijala:

1. Knjige ulaska i izlaska muzejskog materijala
2. Knjige inventara
3. Muzejski materijal u zbirkama
 - a) muzejski predmeti
 - b) fotografije i filmovi (original)
 - c) štampa, leci, oglasi, proglašci
 - d) dokumenti, legitimacije i sl.
 - e) fond umjetničkih radova
4. Komparativni muzejski materijal
 - a) biblioteka
 - b) hemeroteka (novinski članci)
 - c) fototeka sa mikrotekom filmova reprodukcija
 - d) muzejska dokumentacija, reprodukcije odnosno kopije materijala sa svog područja
 - e) muzejski materijal sa širog područja (originali ili reprodukcije)

Što od navedenog prema ovom značenju treba evakuirati, a što može ostati i biti prepušteno eventualnom razaranju i uništenju, jasno da je u prvi mah možda teško odlučiti. Postoje već neka iskustva, odnosno neka mišljenja o valorizaciji grupa gore spomenutog materijala kojeg treba svakako zaštititi i očuvati pod svaku cijenu.

1. i 2. Knjige ulaska i izlaska, knjige inventara i evidencijske kartice (popis svega materijala jedne zbirke), bilo bi najbolje, ako se na neke drugih rješenja, skloniti van ustanove. U razvojnom planu, ako se to učini, upisati će se pune adrese muzejskaja, a mjesta u kojim će to biti muzejskono ostaju tajna s kojom je upoznat rukovodilac štaba.

4. Komparativni muzejski materijal u principu treba skloniti prema opće poznatim načinima zaštite od vatre i vode u zato pripremljena skloništa u samoj ustanovi. Možda samo dio originalnog materijala sa širog područja treba pripremiti za evakuaciju. Također se može predvidjeti da se pojedini rijetki primjerci iz biblioteka, odnosno dijelovi hemeroteke pripreme za evakuaciju.

Najveći i najzločasniji posao jeste oko priprema za evakuaciju pojedinih zbirki. Ova poteškoća je povećana još zbog toga što nema izrađenih valorizacija za pojedine materijale u zbirkama,

iako se ta valorizacija zna a nije ni poznata količina sačuvanih pojedinih primjeraka štampe, fotografija i sl. da bi se lakše odlučilo o načinu zaštite.

3/A MUSEJSKI PREDMETI

Najvažniji predmete lokalnog, nacionalnog i opće jugoslavenskog značaja treba predviđjeti za evakuaciju. To su uglavnom oružje i lični predmeti narodnih heroja i pojedini primjerci uniformi, amikati elata ili oružja izrađenog u partizanskim radionicama i slično dok ostalo kao na pr. trofejna oružja koje je uglavno bez historijskog (pretpostavljamo dalaborirano tj. onesposobljeno za upotrebu), treba sklontiti u skladištima u samoj ustanovi. Filmove fotografija svih predmeta koja se nalaze na različnim kartonima, treba također pripremiti za evakuaciju. U slučaju da predmet nisu snimljeni prvi je zadatak pripreme snimanja, te isprva fotografija, a slijedeći nareda inventaru i ostalo.

3/B FOTOGRAFIJE I FILMOVI

Razumljivo je, da prilikom priprema za evakuaciju dolaze u obzir samo originali, jer su oni sastavni dio zbirke i eventualno gdje koja reprodukcija čiji su originali uništjeni ili im se ne zna ili nije bilo moguće utvrditi porijeklo. Za veliku zbirku može se postaviti i pitanje da li baš svi originali? O evakuaciji originalnih filmova mislim da nema dvojbe, a samo se može možda postavljati pitanje o originalnim fotografijama, i to o onima kojih ima više o jednom događaju. Mislimanja sam, da će se za nekoliko takovih fotografija naći mjesto na određenoj količini ostalih fotografija. Filmovi i fotografije moraju biti tako opremljeni da mogu odoljevati promjenama kao klimatskih tako i ostalih uslova koji mogu nastupiti u slučaju rata. O tome je već svdje bilo govora.

Prilikom određivanja mjesta evakuacije smatra da Štab treba odrediti posebne mjeste i teritorij za smještaj evakuiranih filmova, a posebne mjeste odnosno teritorij za smještaj fotografija.

Reprodukcije, odnosno fotografije načinjene za potrebe fototeke u ustanovi ostalo- bi na svojim mjestima i one se ne bi sklanjale u skladišta ustanova. Ovaj princip sklanjanja na tri različita mjesta treba predviđjeti svagdje gdje je to moguće.

3/6 ŠTAMPA, LEZI, KROGLAŠI, OGLAŠI i. sl.

Uza fotografije odnosno originalne filmove štampani materijal o borbi naših naroda za slobodu po svemu izgleda bio bi najinteresantniji ali ne za upotrebu nego za eventualno nesjerno uništavanje. To uza sve drago daje nekako priat tom materijalu kako u pripremi tako isto i u evakuiranju.

Ogromne količine toga materijala (u NR Hrvatske oko 28.000 primjereka - po drugim mjestima slično) prinukava nas sve, da se iako je to vrlo teško i veoma odgovorno prihvatimo valoriziranja toga materijala. Uz valoriziranje tj. odvajanje onog materijala koji se mora svakako evakuirati od onoga što ostaje predstoji ogroman posao mikrofilmovanja cjelokupnog materijala, te izrada popisa snimljenog materijala po filmovima i njihove uskladištavanje. Jedan dio štampanog materijala je presnimljen na "leica" format ili veće formate. Kako te presnimanje nije bilo sistematsko nego su presnimovane samo potrebne stranice, dijelove letaka i proglaša to bi bilo najbolje da se ti filmovi također zaštite, ali da se svakako načine mikrosnimci cjelokupnog materijala.

Neka prednost u pripremi ovoga materijala za zaštitu trebalo bi dati onim primjercima štampanog materijala, koji su objavljivani u vrlo malenom tiražu, kao što su to uglavnom vojne i druga džepne novine koje su pisane rukom ili na pisaćoj mašini. Dalje bi po redoslijedu broja izdanja dolazili materijali izvlačani na špirografu, pa geštetnera koji su izdavani u 30 do najviše 200 primjereka, zavise od kvalitete matrice, količine papira ili potrebe, a koji su sačuvani kadkada samo a par primjereka. Na kraju bi prema količini odštampanog materijala dolazili materijali štampani na štamparskim strojevima. Ovaj redoslijed po količini umnoženih primjereka, kako znamo zbog nestašice papira kod izdavanja novina, odnosno potreba kod štampanja oglasa, proglaša može biti izmijenjen te na to treba jako paziti, kako kod određivanja prednosti u mikrosnimanju, tako i valoriziranja odnosno odlučivanja o tome koji će se materijal evakuirati, a koji će ostati.

Prilikom valorizacije, odnosno što će se evakuirati, treba imati u vidu i izdavače-autore materijala. To su agitpropni vojnihi jedinice, narodno-oslobodilačkih odmeta, društveno-političkih organizacija, odjeli SAVNOB-a itd. Logično je da će lokalni muzeji dati prvenstvo izdavačima sa svoga teritorija, dok će republički muzeji u kojima se djelomično nalazi i sakupljanja je štampa sa cijelog teritorija odrediti sami kriterije za evakuaciju, prema značaju, broju sačuvanih primjjeraka i općim uslovima i mogućnosti za evakuaciju.

Ima još jedan element koji treba imati u vidu prilikom priprema za evakuaciju odnosno uskladištavanje u vlastita skloništa, a taj je kvalitet papira i slova (geštatner, šepirograf, pisala mašina i tinta) što može iziskivati poseban tretman u pripremi za zaštitu, odnosno pakovanje toga materijala u kutije i sanduke.

Duplikati, izrađena fotokopije štampnog materijala mogu ostati u skladištima naših ustanova, ali in, po mogućnosti, prilikom uskladištavanja dati najpovoljnije mjesta i osigurati ih od vatre i vode. Spomenutim mikrofilmovanjem cjelokupnog materijala (ovo je idealno zamišljeno jer bar se sada na znam da li postoje sredstva i tehničke mogućnosti savladavanja cjelokupnog posla) dobijamo ponovo povećanu mogućnost zaštite i očuvanja materijala, ako štab predvidi, što mislim da je nužno dva mjesta za evakuaciju, tj. jedno gdje bi se sklonio štampni materijal i drugo gdje bi se pohranili mikrofilmovi, treće sa filmove većeg formata, odnosno duplikate i fotokopije.

3/D DOKUMENTI, ILUSTRACIJE i sl.

Princip mikrofilmovanja cjelokupnog materijala prema značaja pojedinih materijala treba provesti i u ovoj grupi. Smatra se također da je i ovdje nužno provesti valorizaciju, tj. načiniti izbor materijala koji će se evakuirati. I ovdje postoji mogućnost da se materijal filmovi i mikrofilmovi pohrane na različita mjesta.

3/E FONDOVI UMJETAČKIH RADOVA

Et sada postoje mišljenja samo da treba predvidjeti pohranjivanje tih materijala u svojim zgradama s eventualna osiguranjem od mogućih oštećenja dijelova zgrade.

U razvojni plan treba priložiti solidno sastavljene popise materijala po sekcijama koji se evakuiraju, kao i popise materijala i oznake mjesta za eventualnim tlocrtima zgrada na kojima će u samoj zgradi biti spremljen materijal koji ostaje. Naročita pažnja treba posvetiti izradi popisa materijala, koji se evakuira, kako bi u slučaju potrebe i danom momentu ljudstvo zaduženo za evakuaciju tačno znalo gdje treba reznuti i gdje se može nakon izvjesnog vremena naći određeni materijal.

U razvojnom planu treba dalje još predviđjeti obučavanje ljudstva zaduženog za evakuaciju, putem probnih vježbi sa utvrđivanjem vremena koje je potrebno za evakuaciju i iznošenje sanduka do izlaznih vrata, kao i skloništa u samoj ustanovi sa ljudstvo, koje ostaje na radu u ustanovi u slučaju rata.

Na kraju treba dodati još dvije primjedbe:

1. Štampani materijal NDB-e sakuplja se u Zagrebu tri četiri ustanova. Postoji mogućnost da se nekoliko primjerala istog broja "Naprijeda" nalazi u muzeja, nekoliko u arhiva, nekoliko u institutu ili knjižnici. Na ne samo "Naprijeda" ili "Borbe" nego i listova brigada, divizija ili izdanja SAVNOH-a, letaka o proglašenju. Kako svi radimo ovaj posao zaštite svi ćemo prema broju sačuvanih kod nas (jer u potpunosti ne znamo koliko je u drugim ustanovama brojeva sačuvano) određivati valorizaciju, način zaštite i drugo. Vjerujem da bi bilo dobro da se osobe zadužene za evakuaciju iz pojedinih ustanova sastanu i zajednički pregledaju episkope materijala kojeg su predviđeli da treba zaštititi. Tada bi se možda dogovorili tko će što mikrofilmovati. Na ovaj problem bi trebalo misliti prilikom određivanja mjesta u koja će se evakuirati materijal.

2. Sav ovaj posao iziskuje od svih naših ljudi posebne napore kao i financijska sredstva kojih do danas i nije bilo za sređivanje stvari. Mislim da će ova akcija ako se nju dobijemo financijska sredstva i savjesno ju provedemo u mnogome pomoći da se sređe fondovi muzejskog materijala u mnogim našim ustanovama.

Isprada ratnog plana

Ratni plan ustanove neophodan je zbog nastavljanja kontinuiranog rada u izvanrednim prilikama svake ustanove. Iako se predviđelo da će se iz naših ustanova najveći i osnovni dio naših fondova evakuirati nemoguće je ostvariti ustanova, kao i spremljeni materijal bez osoblja koje će voditi brigu o materijalu i radu ustanove. Zbog toga je nužno da se kao osnovno u izradi ratnog plana predvide, iako u sažetom obliku svi vidovi desetljećnih djelatnosti ustanove. Prilikom izrade nove sheme, ratnog sastava ustanove, treba predvidjeti samo najpotrebnija radna mjesta i ljudstvo, koje uglavnom podliježe vojnoj obavezi ili civilnoj zaštiti na drugim mjestima.

Iako će uz direktora, koji u pravilu ostaje, stručni kadar biti smanjen do mogućeg minimuma, stručni radnici u radionicama reducirani na minimum, a čuvarska i druga pomoćna služba će ostati u istom broju kao i u vrijeme mira. Administrativno osoblje također treba smanjiti na minimum. Osobe koje su evakuirane sa materijalom u tom planu posebno navesti.

Ratni plan neke ustanove, dakle, sadržavati će poimenične popise neophodnog ljudstva za rad ustanove sa naznačenim kraćim opisima radnog mjesta i sadržaja, te popis osoba evakuiranih sa materijalom.

Na kraju ovog nabrojaja potrebnih poslova oko pripreme i zaštite MOĐ-re sbirki i muzeja revolucije u slučaju rata Balic bi reći, da sva iznjetna mišljenja o načinima pripreme nisu nikako direktivna uputstva, nego samo nabrojaja neophodnih praktičkih zadataka koji stoje pred našim ustanovama, a one su rezultat praktičkih iskustava. Kako su se s tim poslovima i drugi bavili, bilo bi dobro ukazati na to, lakša i djelovitija rješavanja od ovdje iznjetih i nabrojajenih obuhvaćenih ili ova bar za svaku našelu prihvatiti.

Drago što na kraju mislim da trebam reći je to da se nisam upuštao u detalje oko načina pakovanja rezervnog materijala, izrade sanduka i drugo, jer je to ovdje djelomično spominjano, a postoje i neke stručne službe koje se bave tim poslovima.

Predavanja održana 6. 12. 1948. u Zagrebu u okviru ciklusa predavanja i savjetovanja o aktualnoj i stručnoj problematici arheologije i reda u muzejima na postdiplomskeo studiju arheologije na Sveučilištu u Zagrebu. Ova savjetovanja bile je posvećeno zaštiti muzeja u slučajni ratu.